

9. Stolin V.V. Oprosnik udovletvorennosti brakom / V.V. Stolin, T.A. Romanova, G.P. Butenko // Vestnik Moskovskogo universiteta. – Serija 14. – Psihologija. – № 2. – 1984. – S. 54-61.

10. Chibisova M.Ju. Fenomen materinstva i ego otrazhenie v samosoznanii sovremennoj molodoj zhenshiny : diss. ... kand. psihol. nauk: spec. 19.00.13 – psihologija razvitija, akmeologija / M.Ju. Chibisova. – M., 2003. – 272 c.

11. Shtepa O.S. Proprium zriłoï osobistosti / O.S. Shtepa // Praktichna psihologija ta social'na robota. – 2004. – № 2. – S. 26-35.

O.P. Proskurniak, Ju.G. Andriichuk. Psychological preparedness to motherhood as the aspect of role self-realization of a woman. The syndrome of psychological peculiarities, which characterize a woman with an optimal level of preparedness to motherhood (realized in motherhood) is: a woman who feels the need to give birth to a child, treating it with care as something precious; she has formed mostly an optimal type of psychological component of gestational dominant; the level of her knowledge about peculiarities of motherhood is sufficient and the contentment of spousal relationships and her family role optimal for the child's birth; a woman is ready for the empathetic understanding of a child and taking responsibility for caring for the child and its development; oriented on providing the optimal emotional contact with a child; and vice versa, a woman who is psychologically unprepared to bear a child, sees the reason for pregnancy in the outside to the child circumstances; she has formed a problematic, compared to normal motherhood, type of psychological component of gestational dominant; her knowledge of this subject is insufficient or imperfect; there are problems in her marriage and the accomplishment of family role contradicts the optimal, the empathy and self-management are not sufficiently developed, she is not only unprepared for taking responsibility for the child but also for her own actions, the guidelines for child's upbringing are problematic: from too distant treatment to overprotection and deprivation of independence.

Key words: gender features self women, psychological readiness for motherhood, role approach in personality theory.

Отримано: 24.12.2015 р.

УДК 159.9.01.

Т.А. Російчук

ФІЛОСОФСЬКО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ПРОБЛЕМИ МОВИ ТА МИСЛЕННЯ У ЗВ'ЯЗКУ З ПСИХОЛОГІЧНИМ БАЧЕННЯМ СУБ'ЄКТА

Т.А. Російчук. Філософсько-психологічний аналіз підходів до проблеми мови та мислення у зв'язку з психологічним баченням суб'єкта. Філософія запропонувала дві парадигми пізнання, залежно від яких визначалися об'єкт, ідея суб'єкта та співвідношення мислення й мови. Природничо-наукова парадигма спиралась на образ суб'єкта як насивного приймача

впливів фізичної реальності, які переробляє мислення, а вже готову думку транслює мова. Культурно-історична парадигма, сприйнявши феноменологічний підхід І. Канта, визнала активність суб'єкта, підкреслила роль уяви в пізнанні та створенні картини світу і переглянула роль мови у взаємозв'язку з мисленням. У статті розглянуто, як спадок цих парадигм позначається на баченні сучасною психологією шляхів розв'язання проблеми мови та мислення.

Ключові слова: пізнання, суб'єкт, мова, мислення, внутрішнє мовлення, культура, розвиток, феноменологія.

Т.А. Російчук. Философско-психологический анализ подходов к проблеме языка и мышления в связи с психологическим видением субъекта. Философия предложила две парадигмы познания, в зависимости от которых определялись объект, идея субъекта и соотношение мышления и языка. Естественно-научная парадигма опиралась на образ субъекта как пассивного приемника воздействий физической реальности, которые перерабатывает мышление, а уже готовую мысль транслирует язык. Культурно-историческая парадигма, воспринявшая феноменологический подход И. Канта, признала активность субъекта, подчеркнула роль воображения в познании и создании картины мира и пересмотрела роль языка в его отношении к мышлению. В статье рассматривается, как наследие этих парадигм отражается на видении психологией путей решения проблемы языка и мышления.

Ключевые слова: познание, субъект, язык, мышление, внутренняя речь, культура, развитие, феноменология.

Постановка проблеми. Роздуми про зв'язок мови й мислення – чи не найдавніша рефлексія людини щодо власної природи. Про це свідчить понад три тисячолітня історія мовознавства. Але в конкретно-психологічному плані питання про взаємозв'язок мови та мислення було поставлено тільки з великим гносеологічним поворотом європейської філософії в Новому часі. До цього в європейській традиції означене питання розв'язувалося в рамках християнської схоластики, для якої пізнання світоладу людиною було цілком метафізичною проблемою. Сенс гострих дискусій реалістів з номіналістами щодо її розв'язання полягав у тому, щоб визначити "порядок" творення світу божеством, тобто що є первинним в акті творіння – ідея речі чи сама річ. Саме з цього й виходили протилежні тлумачення сутності взаємозв'язку мови та мислення і їхнього ставлення до навколишньої дійсності [1]. Згідно з реалізмом, що відстоював реальне існування ідей у світі, граматики відбивала концептуальний устрій самої реальності, який "засвоювало" мислення. Номіналізм, що навпаки наполягав на первісності речей, відкидав ідею тотожності "логіки світу" граматиці та мисленню, доводячи, що смисл є породженням розуму людини, а мова – лише засіб вираження мислення. Відповідно до ідей номіналістів, людина – вже повноцінний суб'єкт пізнання, що здатний здобувати істину власним розумом. Отже, "формула суб'єкта" номіналістів XIV – XV ст. уже була кроком до означеного гносеологічного повороту філософії,

здійсненого аж у XVII ст. Р. Декартом. Наголосимо, що саме з цього надання пріоритету мисленню над мовою, за якою було визнано вторинне інструментальне значення, починає свій відлік в історії філософсько-психологічна розробка питання про співвіднесення мови та мислення. Але між цими філософськими надбаннями схоластів-номіналістів і гносеологією Нового часу величезна дистанція, чому ж вони так далеко стоять одне від одного? Річ у тому, що пізнавальне ставлення людини до світу ще повинно було стати в центр суспільної уваги в абсолютно практичному вимірі, що й відбулося з принциповою зміною культурних настанов щодо дитини й дитинства. Це сталося внаслідок культурної революції Відродження (Ф. Ар'єс [2]) та сприяло виникненню педагогічної думки, яка вперше почала вибудовувати теорію керованого розвитку розумових здібностей. Видатні діячі Пізнього Відродження (Е. Роттердамський, Х. Вівес, Я.А. Коменський, Р. Бекон) визначили провідну роль індуктивного мислення та сформулювали принцип досвідного знання в психологічному розвитку [3], тобто несподівано дійшли до пошуку першопочатку самого розуму, що пізнає, як такого. Отже, гуманістична педагогіка, захоплена проблемами логіки та психології мислення, через посередництво діяльності розбудови психолого-педагогічних основ освіти сприяла тому, щоб суспільна думка зосередилась на розв'язанні гносеологічних питань, що дало новий імпульс європейській філософії та науці.

Отже, проблема співвіднесення мови та мислення, починаючи з Нового часу, розглядалася через призму практичної вмотивованості філософії у визначенні логіко-психологічних передумов пізнання, що було вкрай необхідно суспільству, яке бачило свій шлях як прямування в розвинутість та прогрес. Таким чином, розуміння пізнавальної здібності в філософському плані визначало ідею суб'єкта, бачення взаємозв'язку мислення та мовлення, а також і зміст психологічного розвитку. Подивимось, чи відображаються ці зв'язки в сучасних способах розв'язання проблеми мови та мислення.

Аналіз наявних підходів. Передусім, згадаємо, як Л.С. Виготський підсумовував історію розв'язання проблеми мислення та мовлення [4]. Психологічна думка, як зазначає Виготський, завжди коливалась між двома крайніми полюсами: повного ототожнення, злиття думки й слова, та абсолютного їхнього роз'єднання. Сам науковець запропонував третій шлях, підказаний йому структуралістським ученням про фонему як одиницю звука й смислу, – вивчення мовленнєвого мислення, за одиницю якого треба взяти значення слова, що становить єдність мовлення та мислення. Дослідження розвитку значень дало Виготському ключ до розуміння динамічного характеру взаємодії мовлення та мислення на шляху до розвитку поняттєвого мислення. Водночас мова в конкретному вимірі психічного розвитку виступила в нього у формі мовлення, яке завдяки спілку-

ванню й розвитку мислення поступово диференціюється на низку мовленнєвих функцій, зокрема внутрішнє мовлення, і становить мовленнєве мислення. Отже, психологія Л.С. Виготського – це яскравий приклад того, що психологічна теорія тісно пов'язана з певним розумінням співвідношення мови та мислення. Оцінка цього співвідношення як взаємопороджувального надала науковцю можливість побудувати продуктивну теорію психологічного розвитку. Але концепцією внутрішнього мовлення психологічна розробка проблеми мови та мислення далеко не закінчилась. Видатний психолінгвіст М.І. Жинкін виходив з того, що семантикою (сфера значень та смислів) взаємозв'язок мови й мислення не вичерпується [5]. Мислення, за Жинкіним, є екстралінгвістичним феноменом: це не логічні форми, а реальний психологічний процес, який здійснюється не тільки засобами натуральної мови. Усі спроби розв'язати проблему мови та мислення, здійснені в логіцизмі, психологізмі чи структуралізмі (провідних течіях в історії мовознавства), не були вдалимими саме через невизнання мислення екстралінгвістичним фактом. Жинкін радикалізує поняття внутрішнього мовлення, стверджуючи, що воно має власну "мову" і це не що інше, як зображувальний предметно-схемний код – універсальна мова мислення, яка є головною умовою порозуміння між людьми й перекладу змісту на всі інші мови, оскільки є безпосереднім невербальним відбиттям дійсності в образній формі. Модель Жинкіна, зокрема, дає змогу пояснити, як мислення змінює мову: воно є діяльністю конструювання, що добирає як зміст, так і різноманітні мовні засоби; саме мислення враховує контекст і відповідно змінює лексичні значення. Тому мислення завжди "пробивається" в мову, перебудовує та спонукає її до розвитку, адже зміст думки завжди більший, ніж шаблонно-узуальні можливості мови. До того ж вказана модель краще пристосована для розуміння текстової діяльності, адже в тексті не тільки виражається певний зміст, але й важливу роль відіграє його хронотоп.

Чотири парадигми в історії становлення науки про мову виділяє засновник "теорії мовної особистості" Ю.М. Караулов. Історична, психологічна, системно-структурна та соціальна парадигми, становлячи фундаментальні властивості мови, синтезували сучасний вигляд лінгвістики. Але всі вони тією чи іншою мірою відволікалися від значення людського фактора в мові. Шлях до антропологізації лінгвістики Караулов бачить у вивченні мовної особистості, наголошуючи на тому, що лише за цих умов виникає змога дослідити, як інтелект проявляє себе в мові. З огляду на це виділяють три рівні системної організації мовної особистості: семантичний (вербально-асоціативний), тезаурус (лінгво-когнітивний) та гносеологічний (прагматикон) [6]. Ю.М. Караулов також шукає шлях визначення мови мислення, яка є посередником між інтелектом та всіма зазначени-

ми рівнями організації мовної особистості. Синтезуючи моделі Виготського та Жинкіна, він визначає мову інтелекту як "проміжну". Код такої проміжної мови має бути змішаним: він і вербальний (внутрішні слова), і водночас невербальний (образи, фрейми, схеми, гешталти і т.д.).

Підсумовуючи розглянуті підходи до дослідження співвіднесення мови та мислення, зауважимо, що історичні типи визначення мови та мислення в їхньому взаємозв'язку, як правило, не розглядаються з огляду на становлення в філософсько-психологічній думці ідеї суб'єкта, що, на нашу думку, може стати джерелом рефлексії щодо деяких "темних плям" психології розвитку і розвитку мовлення зокрема. Водночас сучасна наука відрізняється тим, що класичні поняття "мова" та "мислення" начебто розплавляються, трансформуються в результаті їх радикального перегляду. Найбільш проблемним і водночас продуктивним концептом є "внутрішнє мовлення", що зосереджує в собі таємницю взаємодії мови та мислення. Зважаючи на це, завданням нашого дослідження стане пошук та аналіз в історії ідей джерел тих труднощів, з якими стикається наука щодо проблеми співвіднесення мови та мислення, тим більше, що ми побачили, наскільки безпосередньо пов'язані шляхи її розв'язання з розумінням шляхів психологічного розвитку, а отже, і з певним образом суб'єкта (скажімо, Виготський орієнтує розвиток на вербально-логічний інтелект, а Жинкін наголошує на невербальних коренях інтелекту).

Розуміння психологічних засад пізнання та ідея суб'єкта. Як ми вже зазначили, проблему співвіднесення мови та мислення в гносеологічному вимірі було поставлено в філософії Нового часу. У рамках сформованої природничо-наукової парадигми склалася наступна система провідних ідей: 1) реальність навколишнього світу – суто фізична (Р. Декарт, І. Ньютон); 2) між суб'єктом та об'єктивною реальністю існує жорстка межа, завдяки якій відбувається діяльність пізнання (картезіанство) або на якій воно відбувається (емпіризм); 3) пізнання суб'єкта є пасивним результатом отримання відчуттів від зовнішнього світу (емпіризм) або результатом дії вроджених структур пізнання метафізичного походження (раціоналізм Р. Декарта); 4) внутрішній світ повністю збігається з психологічною діяльністю суб'єкта, тому предметом психології є ізольована індивідуальна свідомість; 5) мислення відділене від мови, як внутрішнє – від зовнішнього, поняття належить суб'єкту, а слово – це просто звуковий знак для позначення зовнішніх об'єктів для спілкування.

Емпіризм розвивав механістичну концепцію пізнання, в якій суб'єкт відіграв повністю пасивну рецептивну роль. З відчуттів, як простих елементів, утворювалися більш складні психічні явища. На цих філософських засадах англійський філософ Д. Гартлі створив першу психологічну теорію [7]. Він використав принцип асоціації (Д. Юм) для опису механізмів

му зв'язку та комбінування простих ідей, похідних від окремих відчуттів, у складні ідеї, та одночасно принцип рефлексу (Р. Декарт) – для пояснення взаємодії всіх рівнів організму, сліди реакцій яких складаються в своєрідні комплекси (на кшталт сенсо- та ідеомоторних схем). Розумілося, що саме їхня наявність забезпечувала довільний характер поведінки, що й вважалося показником психологічного розвитку. Побудова загальної схеми психологічної діяльності дозволила Гартлі підійти й до опису мовленнєвого розвитку дитини і пояснити, чим є мова та мислення на підставі принципу асоціації, а їхній культурний розвиток пов'язати із засвоєнням граматики та логіки.

Загальне розв'язання проблеми співвідношення мови й мислення в асоціативній теорії ми характеризуємо як ізоморфізм на підставі того, що їхній взаємозв'язок вважався незмінним і статичним. Думка, за поглядами емпіризму, визначається як уже повністю готовий зміст, що за допомогою слів-ярликів лише змінює форму в зовнішньому плані спілкування. Отже, якщо думка нерозривно і весь час однаковим чином пов'язана із зовнішнім словом-звуком, тоді не передбачається жодної продуктивної розбіжності, жодної рушійної сили для їхнього взаєморозвитку. Можливе лише екстенсивне оволодіння словами-поняттями та засвоєння логіко-граматичних правил їхнього комбінування. Отже, провідна роль пізнання в бутті підкреслювала пріоритет мислення, а мова мала вторинне значення засобу вираження думок. Такому стану в мовознавстві відповідав логіко-універсалістський підхід, згідно з яким існує універсальна "граматика мислення" – логіка; тоді як реальна "зовнішня" граматики мови є лише варіантом її реалізації ("Граматики" і "Логіка" Пор-Рояля сер. XVII ст.). Йшлося, отже, про тотожність логіки й граматики. Коли бажаної тотожності не виявлялося на практиці, звинувачувалася "неправильна" мова – ось чому ця епоха надала шквал спроб створення універсальної штучної мови (навіть І. Ньютон відзначився в цій галузі).

Альтернативою універсально-логічного підходу до мови з середини XVIII ст. стала поява історичного підходу до мови і явищ культури. Визначальну роль тут відіграв Е. Б. де Кондільяк, який поставив питання про природне, а не божественне походження мови (1746) [8]. Мова й мислення, за Кондільяком, взаємно розвиваються в результаті культурної діяльності всього суспільства, що в підсумку проявляється в особливому характері, або "дусі", народів. Розгляд мови як винайденого людиною загального джерела духовного самовдосконалення й розвитку мислення давав нову генетичну настанову для вивчення психології людини та явищ культури. Ці ідеї викликали сплеск гуманітарної думки, а згодом і виділення гуманітарних наук з природничо-наукової парадигми, спричинивши кардинальні зміни в розумінні суб'єктності. Відтепер людина буде ро-

зумітися не як майже надприродний суб'єкт, наділений вродженими здібностями як причетний до божественного розуму (картезіанство) або як ізолюваний у своїй свідомості індивід, який з фізичного досвіду завдяки устрою мозку отримує достовірне знання (емпіризм), але як суспільна істота, що, винайшовши мову, винаходить цим саму себе, своє мислення, свою культуру й історію. Відображення цього фундаментального зсуву найбільш яскраво постає в культурі романтизму. З критикою раціоналістичного бачення світоладу в просвітництві романтизм викристалізував універсальну характеристику культури. Вона постала як сфера вільного самовираження й самовизначення, як особливий спосіб буття людини, який надає можливість експериментувати з власним образом і образом світу, що вимишляються в творчості і надихають на саморозвиток (Ф. Шіллер). Отже, кінець XVIII ст. виявився переломним в історії європейської культури: відійшла "класична епоха", що наслідувала античним зразкам, натомість почалася ера самостійного авторства, зламу традицій і канонів. Виникла ідея культури як такої, бо лише на межі з іншими культурами можна було побачити свій спосіб життя як образ, як унікальну ідею. Отже, мотивувала цей "культурний вибух" саме філософська рефлексія над проблемою походження мови та порівняння між собою мов як відмінних способів буття та мислення, що втілені різними народами.

Відповіддю на це в філософській гносеології стало осмислення труднощів науки, яка довгий час прагнула досягти абсолютної істини. Необхідність мисленнєвого наукового експерименту спростовувала уявлення про безпосередність пізнання, що потребувало переосмислення взаємин суб'єкта зі світом [9]. Визначальну роль у критиці засад природничо-наукової парадигми XVII ст. відіграв І. Кант. Його філософія виразила знаменний поворот культури до суб'єкта як головної "дійової особи" не тільки в пізнанні, а й в інших, не менш важливих для визначення сутності людини практиках буття. Знову було поставлено класичне епістемологічне питання про те, чи відбиває мислення реальну дійсність, яку філософи розуміли як світ незалежної від людини фізичної природи. Відповідь Кант надав у дусі конструктивізму та феноменологізму, згідно з якими людина сама створює особливий світ перетвореної її пізнанням природи, і тому вона ніколи не стикається з ним у "чистому вигляді". Критична філософія Канта заперечувала психологію пасивно-рецептивного суб'єкта пізнання. Її власний психологізм полягав у розумінні світу як конституйованого самою здатністю людини бачити його як предметний [9]. Об'єктивна реальність, щодо якої традиційна філософія так і не змогла остаточно розв'язати питання про її достовірність (Дж. Берклі), про можливість встановити остаточно істину щодо неї (Д. Юм), була осмислена Кантом як предметний світ, пропущений через суб'єктивність людини. Інакше кажучи,

людина не відділена від світу непроникною стіною, суб'єкт не протистоїть об'єкту, а взаємодіє з ним. З цієї взаємодії народжується предмет-явище (його природа, так би мовити, суб'єкт-об'єктна), щодо якого суб'єкт може вибудувати свої теоретичні припущення. Світ явищ ? це не абстрактний фізичний світ, оскільки він наданий людині через посередництво властивих їй за природою (апріорі) форм чуття (простір і час), а потім оформлений у суб'єктивній діяльності уяви й розуму в цілісний предмет (це вже від початку предмет знання, адже, за Кантом, не буває предмета поза бо-дай якимось знанням).

Запровадження Кантом уяви в схему пізнання відкривало нові шляхи для переосмислення співвідношення мислення та мови, адже саме в різноманітті мов найяскравіше виявилась уявна складова, яка визначала основу характеру народів. Шляхи до нового розв'язання проблеми мови та мислення знайшов, мабуть, найвидатніший лінгвіст В. фон Гумбольдт. Для його лінгвофілософії мали принципове значення і Кантове визначення суб'єкта, і здійснений ним вихід філософії в простір олюднених предметів-явищ, що творчо пізнаються і конструюються в діяльності. Бракувало цій системі лише визначення тієї ролі, яку відіграє в пізнанні мова. На це звернув увагу І. Гаман, який також вплинув на теорію Гумбольдта. Гаман стверджував, що саме мова володіє трансцендентальною функцією (тобто наділяє загальністю), завдяки чому й стає можливим розум людини. Мова, за Гаманом, не нейтральний засіб вираження, а передумова поняттєвого мислення. Гаман заперечує цілковиту незалежність мислення від мови, передумання мислення говорінню, пропонуючи розуміння говоріння як перекладу думок на слова, наполягаючи на опосередкованості мислення мовою [10]. Отже, лінгвофілософія Гумбольдта синтезувала в собі всі нові культурні настанови, розглянувши мову як визначальну діяльність людини, у процесі якої вона колективно пізнає та творить свій світ. Гумбольдт будує схему взаємодії між полюсом суто логічного розуміння речей і явищ та відносин між ними й полюсом їхнього відтворення в мові, який містить у собі весь спектр психологічних проявів народу/індивіда: досвід чуттєвого сприйняття, роботу уяви, певні мовні стереотипи – "колії" вираження сенсу. За цих умов розуміння взаємин між мовою та мисленням стає генетичним, враховується їхнє взаємопороджувальне значення. У цьому полягає цінність теорії Гумбольдта для розуміння психологічного розвитку, бо в ній передбачена активність суб'єкта й опора його мислення на результати не тільки колективного мислення, а й уяви, які зосереджені в мові [11].

Учення Гумбольдта стало неперевершеним досягненням філософії мови, яке надихнуло весь подальший розвиток і лінгвістики, і психології. Але ми робимо висновок, що наука, й особливо це стосується психології, дещо загубила на шляху свого розвитку, не втримавши важливі поло-

ження філософії мови Гумбольдта, чим ми схильні пояснити "темні плями" та труднощі в розв'язанні проблеми мови та мислення, що виявляються в побудові концепту внутрішнього мовлення. Отже, на цьому ми припиняємо аналіз, щоб сформулювати висновки нашої роботи.

Висновки. У результаті нашого аналізу ми виявили, що в розвитку психологічної науки періоду її цілковитої належності до природничо-наукової парадигми склався певний стереотип розуміння суб'єкта та його психології як цілком внутрішньої, що просторово зосереджена в мозку. Усе це надало відповідний вектор спрямованості психологічним дослідженням, який і зараз продовжується у вивченні механізмів психологічних процесів. Це психолінгвістика, нейролінгвістика, когнітивістика, які ближчі до природничо-наукового ідеалу, ніж до ідеалу гуманітарних наук. Але й суб'єкта в цих дисциплінах шукати не доводиться. Він зведений до "внутрішнього" й повністю відповідає філософським характеристикам XVII ст. Ми бачили в нашому аналізі, що розвиток філософії мови та гносеології привів до іншого розуміння суб'єкта. Але воно цілком пов'язане з філософською феноменологією, а не з теорією відображення, яка імпліцитно закладена в природничі науки. Ми стверджуємо, що психологічна наука "по дорозі" загубила таке велике надбання феноменології, як уява в її зв'язку з мовленнєвим мисленням на межі суб'єкта та мови. Бо жодні внутрішні механізми не пояснять нам, чому картина світу та мислення, скажімо, австралійського аборигена відрізняються від таких у європейця: це справа не психологічних універсалій, а феноменів. Але чи враховують теорії мовленнєво-мисленнєвої діяльності роль уяви, яка, вочевидь, відповідає за картину світу не менше, ніж мислення? Ні, бо вони нейтральні до феноменального, маючи на увазі, що мислення відбиває світ безпосередньо. Отже, лишається єдине рішення, що дитина, як і абориген з Австралії, просто не має всіх складових мисленнєво-мовленнєвого механізму. Ми ж упевнені, що за цими складовими стоять рівні розвитку суб'єктності, що, як геологічні пласти, нашаровуються у кінцевому підсумку в діяльності зазначених механізмів. Тож наше завдання полягає в тому, щоб дістати науку з того, що вчить нас історія філософії, та повернути психологію обличчям до феноменального досвіду суб'єкта. Саме в ньому криється, на наш погляд, шлях до розв'язання проблемних питань психологічного розвитку, зокрема й тих, що стосуються внутрішнього мовлення.

Список використаних джерел

1. Перельмутер И. А. Грамматическое учение модистов / И. А. Перельмутер // История лингвистических учений. Позднее Средневековье. ? СПб. : Наука, 1991. ? С. 7-66.

2. Аръес Ф. Ребенок и семейная жизнь при Старом порядке / Ф. Аръес ; [пер. с франц. Я. Ю. Старцев]. – Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 1999. – 416 с.
3. Ярошевский М. Г. История психологии от Античности до середины XX века / М. Г. Ярошевский. – М. : Мысль, 1996. – 416 с.
4. Выготский Л. С. Мышление и речь / Л. С. Выготский. – М. : Лабиринт, 2008. – 352 с.
5. Жинкин Н.И. О кодовых переходах во внутренней речи / Н. И. Жинкин // Психолингвистика: Избранные труды. – М. : Лабиринт, 2009. – С. 142-160.
6. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. – М. : Изд-во ЛКИ, 2010. – 264 с.
7. Гартли Д. Размышления о человеке, его строении, его долге и упованиях / Д. Гартли ; [пер. с англ.] // Английские материалисты XVIII в. Собрание произведений : в 3 т. – Т. 2. – М. : Мысль, 1967. – С. 193-374.
8. Кондильяк Э. Б. де Опыт о происхождении человеческих знаний / Э. Б. де Кондильяк / [пер. с фр. И.С. Шерн-Борисова] // Сочинения : в 2 т. – Т. 1. – М. : Мысль, 1980. – 336 с.
9. Гайденко П. История новоевропейской философии в ее связи с наукой / П. Гайденко. – М. : ПЕР СЭ ; СПб. : Университетская книга, 2000. – 456 с.
10. Лобанова Л. П. Мышление и язык в философии И. Г. Гамана / Л. П. Лобанова [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.portal-slovo.ru/philology/43692.php>.
11. Гумбольдт В. Избранные труды по языкознанию / В. Гумбольдт ; [пер. с нем. Г. В. Рамишвили]. – М. : Прогресс, 1984. – 400 с.

Spisok vykorystanykh dzherel

1. Perel'muter I. A. Grammaticheskoe uchenie modistov / I. A. Perel'muter // Istorija lingvisticheskikh uchenij. Pozdnee Srednevekov'e. – SPb. : Nauka, 1991. – S. 7-66.
2. Ar'es F. Rebenok i semejnaja zhizn' pri Starom porjadke / F. Ar'es ; [per. s franc. Ja. Ju. Starcev]. – Ekaterinburg : Izd-vo Ural. un-ta, 1999. – 416 s.
3. Jaroshevskij M. G. Istorija psihologii ot Antichnosti do serediny NN veka / M. G. Jaroshevskij. – M. : Mysl', 1996. – 416 s.
4. Vygotskij L. S. Myshlenie i rech' / L. S. Vygotskij. – M. : Labirint, 2008. – 352 s.
5. Zhinkin N.I. O kodovyh perehodah vo vnutrennej rechi / N. I. Zhinkin // Psiholingvistika: Izbrannye trudy. – M. : Labirint, 2009. – S. 142-160.
6. Karaulov Ju. N. Russkij jazyk i jazykovaja lichnost' / Ju. N. Karaulov. – M. : Izd-vo LKI, 2010. – 264 s.
7. Gartli D. Razmyshlenija o cheloveke, ego stroenii, ego dolge i upovanijah / D. Gartli ; [per. s angl.] // Anglijskie materialisty XVIII v. Sbranie prizvedenij : v 3 t. – Т. 2. – М. : Mysl', 1967. – S. 193-374.

8. Kondil'jak Je. B. de Opyt o proishozhdenii chelovecheskih znaniy / Je. B. de Kondil'jak / [per. s fr. I.S. Shern-Borisova] // Sochineniya : v 2 t. – T. 1. – M. : Mysl', 1980. – 336 s.

9. Gajdenko P. Istorija novoevropejskoj filosofii v ee svyazi s naukoj / P. Gajdenko. – M. : PER SJE ; SPb. : Universitetskaja kniga, 2000. – 456 s.

10. Lobanova L. P. Myshlenie i jazyk v filosofii I. G. Gamana / L. P. Lobanova [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu : <http://www.portal-slovo.ru/philology/43692.php>.

11. Gumbol'dt V. Izbrannye trudy po jazykoznaniju / V. Gumbol'dt ; [per. s nem. G. V. Ramishvili]. – M. : Progress, 1984. – 400 s.

T.A. Rosiychuk. Philosophical and psychological analysis of approaches to the problem of language and thought in relation to the psychological vision of the subject. *Since the beginning of New Time the problem of language and thinking was transferred from metaphysics to epistemology. Philosophy proposed two paradigms of cognition, depending on which the object, the idea of the subject, and the relation of thought and language were determined. Natural-scientific paradigm was based on the image of the subject as a passive receiver of influences of physical reality which is transformed by thinking, while the ready-made idea is translated by language. Cultural and historical paradigm that takes the Kant's phenomenological approach recognized the activity of the subject, stressed the role of imagination in cognition and in the creation of the world's picture, and revised the role of language in its relation to thinking. Modern psychology inherited patterns of both paradigms of cognition. Based on the analysis of predecessors experience, L.S. Vygotsky proposed to treat the problem of thought and language as the problem of verbal thinking, presented it as a psychological function of intrinsic speaking. Further development of the concept of intrinsic speaking is related to its definition as a non-verbal language of thought within the N.I. Zhinkin theory. The paper deals with the question of why the intrinsic speaking turned out so a contradictory concept. We discuss the possibility to take a solution to this problem outside the branch of internal psychological mechanisms put it into the area of phenomenological experience of the subject. This experience still does not affect the psycholinguistic solutions to the problem of thought and language.*

Key words: cognition, subject, language, thinking, intrinsic speaking, culture, development, phenomenology.

Отримано: 16.11.2015 р.

УДК 159.972

Сурена Сардарзаде

ПСИХОЛОГІЧНА ОЦІНКА КОГНІТИВНИХ СХЕМ ПРИ ТРИВОЖНИХ РОЗЛАДАХ

Сурена Сардарзаде. Психологічна оцінка когнітивних схем при тривожних розладах. *Мета цього дослідження – вивчення ролі когнітивних та емоційних схем при поясненні тривожних розладів. Загалом нами відібрано*